

Conrad Gietman, Yme Kuiper, Elyze Storms-Smeets en Leon Wessels (reds.), **De Jacht. Een cultuurgeschiedenis van jager, dier en landschap** (Hilversum: Verloren, 2021, 384 pp., ISBN 9789087049201).

De jacht is een van de oudste activiteiten van de mens en heeft zichzelf door de eeuwen heen steeds opnieuw uitgevonden. Ondanks de grote en toenemende kritiek van milieu- en dierenrechtenorganisaties op het moedwillig doden van wilde dieren zijn er anno 2022 ongeveer zeventwintigduizend jagers actief in Nederland. Zij schieten, volgens hun eigen gegevens, meer dan een miljoen dieren per jaar.¹

De grote maatschappelijke interesse in jagen blijkt ook uit academisch onderzoek. In de negentiende en vroege twintigste eeuw lag de nadruk vooral op rechtsgeschiedenis, met studies die namen als het ‘Friesche jachtrecht’ of het ‘Brabantsche jachtrecht’ droegen. In de tweede helft van de twintigste eeuw is er meer aandacht gekomen voor de sociale, economische, culturele en ecologische aspecten van de jacht, zoals ook uit deze bundel blijkt.² De twee meest recente toevoegingen aan dit onderzoeksveld zijn landschapsgeschiedenis (sinds de jaren 2000) en dierstudies (vooral vanaf de jaren 2010).³

De ondertitel van het boek, *De Jacht. Een cultuurgeschiedenis van jager, dier en landschap*, suggereert dat op al deze drie onderzoeksthema's wordt ingegaan. In de inleiding wordt ook uitdrukkelijk aangekondigd dat in de bijdragen achtereenvolgens de jager, het dier en het landschap centraal zullen staan. De realiteit is echter anders. De bundel is verdeeld in drie grote delen: de rol van de jacht in elitecultuur, jachtlandschappen en de jacht als bron van conflict. De jager en zijn landschap worden uitgebreid besproken, maar de noden en karakteristieken van dieren vormen in geen enkel hoofdstuk het hoofdonderwerp. Zij blijven deel van het decor. De bijdragen van Jan de Rijk en Yme Kuiper, bijvoorbeeld, besteden aandacht aan ‘jachtwild’, maar enkel vanuit het standpunt van jagers. De bijdragen in deze bundel passen binnen de historische studie van de jacht zoals deze zich in de jaren 1990-2010 ontwikkeld heeft. Van het groeiende belang van dierstudies en *animal agency* gedurende het laatste decennium is daarentegen weinig of niets terug te zien.

Tot het eerste deel behoren zes artikelen die allemaal de jachtpraktijk onderzoeken: hoe werd er gejaagd en hoe passen deze praktijken en technieken in de toenmalige elitecultuur? Het volgende deel bevat vier bijdragen die zich richten op jachtlandschappen en adellijke landgoederen. Waar de studies in het eerste deel louter historisch zijn, is er in deze tweede

groep meer aandacht voor de kunsthistorische en ecologische componenten. In het derde en laatste deel gaan vier auteurs in vijf bijdragen – Leon Wessels nam twee verschillende artikelen voor zijn rekening – in op de jacht als bron van conflict. Het gaat hier zowel om het jachtrecht in de (vroeg)moderne periode als om huidige debatten over de rol van de jacht in Nederland. Tot slot behandelt de epiloog van Kuiper de drie centrale thema's (jager, dier en landschap) in één bijdrage.

Over het algemeen genomen zijn de artikelen vrij homogeen wat hun opzet en inhoud betreft. De nadruk ligt sterk op adellijke families en de jachtcultuur van sociale elites in Nederland van de zestiende tot en met de twintigste eeuw. Daarnaast zijn er enkele uitlopers die de transformatie van de jacht in de laatste tweehonderd jaar bespreken, waarbij democratisering – jagen wordt een minder elitaire vrijetijdsbesteding – en vergroening de voornaamste thema's zijn. Gezien het feit dat de bundel is verschenen in de reeks *Adelsgeschiedenis* van Uitgeverij Verloren en voortkomt uit een symposium georganiseerd op het Gelderse landgoed Middachten in 2015 hoeft dit geen verwondering te wekken. Deze nadruk op adelsgeschiedenis had echter ook in de titel duidelijker tot uitdrukking mogen komen.

De relatief homogene opzet van de bijdragen is zowel een voordeel als een nadeel. Enerzijds is *De Jacht* een vlot leesbaar boek geworden met bijdragen die vanwege hun toegankelijkheid niet alleen voor academici, maar ook voor een breder publiek interessant kunnen zijn. Anderzijds blijft de daadwerkelijke positie in en contributie van de afzonderlijke bijdragen aan het academisch debat vaak onduidelijk. De meeste artikelen focussen op specifieke casestudies, zoals individuele personen, families of landgoederen, maar zeggen weinig over hoe hun specifieke onderwerp past in de bredere historiografie over de jacht.

Het belangrijkste probleem met de bundel is dat deze in grote mate het discours van jagers en jagersverenigingen overneemt in plaats van het op een kritische en afstandelijke manier te analyseren. Dit is vooral zo in

- 1 Gegevens over het aantal jagers: 'Jagen in cijfers', *Jagersvereniging*, <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/jagen-in-cijfers/> (geraadpleegd op 30 mei 2022). Cijfers over het aantal geschoten dieren: Dieter de Cleene, 'Beheer met het geweer: zin en onzin van de jacht', *Eos Magazine* 29:10 (2012) 24-29 en 'Afschot van wilde dieren in cijfers', *Animal Rights*, <https://www.animalrights.nl/afschot-van-wilde-dieren-cijfers> (geraadpleegd op 30 mei 2022).
- 2 J.A. Hendriks, 'Jacht als vermaak voor de elite', in: Jan de Jongste, Juliette Roding en Boukje Thijs (reds.), *Vermaak van de elite in de vroegmoderne tijd* (Hilversum 1999) 137-152; Roger Burrow Manning, *Hunters and Poachers: A Social and Cultural History of Unlawful Hunting in England 1485-1640* (Oxford 1993). DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198203247.001.0001>.
- 3 Andrée Corvol (red.), *Forêt et chasse xe-xxe siècle* (Parijs 2004); Garry Marvin et al. (reds.), *Killing Animals* (Urbana 2006); Stephen Miles, *Parks in Medieval England* (Oxford 2009).

het derde deel, waar ook de link met huidige debatten over dierenrechten en natuurbeheer wordt gelegd. De auteurs presenteren de jacht als een activiteit waarin in het verleden wel eens wantoestanden voorkwamen, maar suggereren tegelijkertijd dat daar tegenwoordig nauwelijks meer sprake van is. Zij argumenteren dat de moderne Nederlandse jager zich van zijn voorganger onderscheidt doordat hij zich aan welbepaalde ethische gedragsregels houdt, de zogenaamde weidelijke jacht. Bovendien speelt hij een belangrijke rol in natuurbeheer. Dit is ongetwijfeld hoe jagers en jagersverenigingen zichzelf graag aan het grote publiek presenteren, maar dat maakt het nog geen onbetwistbaar feit.

Goed jachtbeheer is niet noodzakelijk hetzelfde als goed natuurbeheer. In de meeste gevallen is het zelfs contraproductief. Jagers willen zoveel mogelijk individuen van een bepaalde soort kunnen oogsten, bijvoorbeeld door dieren in de winter bij te voeren, terwijl natuurbescherming gaat over het behoud van biodiversiteit en ecosystemen. De onkritische omarming van de retoriek van jagers en jagersverenigingen in deze bundel staat lijnrecht tegenover de claim die de auteurs in de 'Ten geleide' maken. Daarin stellen zij immers het fenomeen jacht in het verleden en heden op een 'afstandelijke, naar wetenschappelijk objectiviteit strevende' manier te willen benaderen. De eerdere opmerking dat in deze bundel dieren enkel als objecten of deel van het decor worden behandeld is dus in zekere zin symptomatisch voor de wijze waarop het fenomeen jacht in het algemeen wordt bestudeerd.

De bijdrage van Eugenie van Heijgen, bijvoorbeeld, analyseert de rol van jagers en jagersverenigingen in recente debatten over de jacht in Nederland. Het discours van jagersverenigingen wordt echter niet in vraag gesteld. Haar bijdrage neemt bijvoorbeeld als vanzelfsprekend aan dat er geen plezierjacht in Nederland meer bestaat. Het feit dat er nog steeds massaal op de haas wordt gejaagd bewijst dat dit wel degelijk het geval is. De haas veroorzaakt geen noemenswaardige schade en heeft meer dan genoeg natuurlijke vijanden. Jagers zijn dus verre van noodzakelijk om aan 'populatiebeheer' te doen. Ironisch genoeg worden precies deze natuurlijke vijanden, vossen bijvoorbeeld, op grote schaal door jagers gedood. Is wetenschappelijk verantwoorde 'schadebestrijding' hiervoor de motivatie of gaat het toch eerder om de uitschakeling van een jachtconcurrent?

De vos is het archetypische voorbeeld van een 'schadelijk dier'. Het bestempelen van dieren als 'schadelijk' is echter geen objectief gegeven. In verschillende academische disciplines, zoals filosofie, biologie en geschiedenis, wordt steeds meer onderzoek gedaan naar de subjectiviteit van dit concept. Het betekent dat een bepaalde diersoort in een specifieke ecologische context door bepaalde mensen als schadelijk wordt beschouwd.⁴ Volgens sommige

4 Colin Jerolmack, 'How Pigeons Became Rats: The Cultural-Spatial Logic of Problem Animals', *Social Problems* 55:1 (2008) 72-94. DOI: <https://doi.org/10.1525/sp.2008.55.1.72>;

Eric Naim-Gesbert, 'Espèce nuisible: donné ou construit?', *Revue juridique de l'environnement* 39:3 (2014) 409-411.

biologen is het doden van dergelijke dieren vaak niet de efficiëntste oplossing, laat staan dat het de enige is.⁵ Hondsdolheid werd in de jaren 1980 en 1990 in Nederland en België uitgeroeid door vossen massaal te vaccineren. Eerdere pogingen de ziekte te bestrijden door alle (zieke en gezonde) vossen uit te roeien bleken zinloos of contraproductief.

Op één punt hebben de auteurs volkomen gelijk: het is de maatschappij als geheel die de handelingsruimte van jagers bepaalt. Helaas gaan zij niet in op de vraag hoe verklaard kan worden dat Nederland het eerste land ter wereld is waar een politieke partij dierenrechten als bestaansredenen heeft, maar tegelijkertijd beschermde diersoorten als de bever en de das op grote schaal gedood kunnen worden vanwege hun vermeende schadelijkheid. Er zijn geen eenvoudige oplossingen in hedendaags natuurbeheer en soms is het wellicht onvermijdelijk dat dieren worden gedood. De vraag of en in welke mate de jacht hierin een rol moet spelen is echter nog verre van beantwoord.

De Jacht. Een cultuurgeschiedenis van jager, dier en landschap is een goed leesbaar boek en levert zeker munitie voor verder onderzoek. Het is alleen jammer dat de retoriek van jagers en jagersverenigingen nergens echt in vraag wordt gesteld.

Sander Govaerts, Universiteit Gent

5 Frédéric Jiguet, 'The Fox and the Crow. A need to update pest control strategies', *Biological Conservation* 248 (2020) 1-6. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108693>.